

جایگاه نگرش های تربیتی در آمادگی برای ایفای نقش جدیدپداری و مادری

شماره مقاله در این ماه	نویسنده	گروه سنی	طبقه بندی موضوعی	نوع مقاله
۱	سمیه سادات مکیان	ازبازداری تا تولد	آمادگی برای پدر و مادری	گردآوری

مقدمه

واقعیتی انکار ناپذیر در حیات انسانی وجود دارد، واقعیتی که ما را با دیگران پیوند می دهد: زندگی انسان از بدو تولد در میان افراد دیگر آغاز می شود و از همان ابتدای حیات با آن ها ارتباط برقرار می کند. همین ارتباطات به شکل گیری رفتارها و نگرش های او منجر می شود و نقش های متعددی برعهده ی انسان گذاشته می شود و ایفای بهینه ی این نقش ها، احتیاج به آموزش و یادگیری دارد. در این میان نقش مادری و پدری چنان حائز اهمیت است که موجب تحول اجتماعی، عاطفی، شناختی و کنش موثر فرزندان می شود. آمادگی برای ایفای نقش های جدید و والدینی در زندگی، نیاز به فهم اهمیت نگرش های افراد در تربیت فرزندان دارد که بناست عهده دار مسولیت و رشد آن ها باشند. در این راستا، با توجه به وجود عوامل متعددی که نگرش های تربیتی والدین بر آن ها موثر هستند، به عوامل خودپنداره ی فرزندان و شیوه های فرزندپروری پرداخته می شود.

خودپنداره ی فرزندان

مفهوم خودپنداره، برای متخصصان مختلفی که با کودکان سروکار دارند از اهمیت زیادی برخوردار است، زیرا تصور فرد از شخصیت خود تا حد زیادی تصور او را راجع به محیطش تعیین می کند و این دو عامل، نوع رفتارهای او را طرح ریزی می کند. خودپنداره به عوامل ارزشمندی همچون خشنودی از زندگی، علاقه به خود و خودارزشمندی مرتبط است و به صورت مجموعه ای از گرایش ها به خود تعریف شده که نگرش ها و رفتارهای فرد را توصیف و ارزشیابی می کند (دان^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). تحقیقات نشان می دهند که خودپنداره تحت تأثیر عوامل متعددی متحول می شود. بازخورد دیگران به ویژه «والدین»، تعامل های اجتماعی، ارتباط کودک و زمینه های محیطی از عواملی هستند که مورد بحث بسیاری از متخصصان بوده است (پورحسین و همکاران، ۱۳۸۵).

- اگر خودپنداره ی کودک یا نوجوان ما مثبت و نسبتاً متعادل باشد، او دارای سلامت روان است و اگر خودپنداره ی او منفی و نامتعادل باشد، از لحاظ روانی ناسالم شناخته می شود.

- خودپنداره ی مثبت نشانگر این است که شخص خودش را به عنوان فردی دارای نقاط قوت و ضعف پذیرفته و این امر موجب بالا رفتن عزت نفس او در روابط اجتماعی می شود.

خودپنداره ی تحصیلی: خودپنداره بالا و باورداشتن توانایی های خود، باعث ایجاد انگیزه برای یادگیری، تلاش و موفقیت تحصیلی کودک و نوجوان ما می شود. دانش آموزانی که برای خود ارزش و اعتبار بیشتری

¹ Dunn

قائـل هـستـنـد : در رویارویی با دیگران موفق‌ترند و در برابر دشواری‌ها، پایداری بیشتری از خود نشان می‌دهند و اگر خود را فردی ضعیف بدانند، خیلی زود دست از تلاش برمی‌دارند (مارش و کراون^۲، ۲۰۰۰).

خودپنداره‌ی غیرتحصیلی: با احساس کودکان در حوزه‌های اجتماعی، ورزشی، هوشی و ظاهر جسمانی درجه بندی می‌شود (وگن^۳ و همکاران، ۲۰۰۱).
- داشتن خودپنداره‌ی مثبت نیز به کارکرد بهتر در سایر خودپنداره‌ها می‌انجامد.

- خودپنداره‌ی تحصیلی نیز به صورت غیرمستقیم بر خودپنداره‌ی اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

- ادراک از خود در کودکان شامل حوزه‌هایی از شایستگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی از سوی همسالان و مشارکت در فعالیت‌های ورزشی است، به علاوه کودکان ۸-۱۲ سال می‌توانند خودشان را به طور کلی درک کنند؛ در حالی که کودکان خردسال‌تر هنوز به این دیدگاه دست نیافته‌اند.

- پذیرش از سوی همسالان در اواسط کودکی گسترش پیدا می‌کند. کودکان در جریان تعامل با دیگران، ارزش‌ها، رفتارها و باورهایی را که به عضویت آنان در جامعه کمک می‌کند را می‌آموزند و خودپنداره‌ی اجتماعی به طور کلی تحت تأثیر جایابی در کلاس، انتظارات والدین و خودپنداره‌ی تحصیلی قرار دارد.

- نگرش همسالان و مقایسه‌ی توانایی‌ها و ضعف‌های فیزیکی و جسمی بر خودپنداره‌ی جسمانی کودکان تأثیر می‌گذارد.

- پرورش اعتماد، ریشه در پیوندهای دلبستگی کودک با تکیه‌گاه خود دارد و نقش والدین بسیار با اهمیت است. قابل اعتماد بودن، از تجارب شخصی و افکار اندوخته شده شکل می‌گیرد؛ همچنین داشتن انتظارات غیرعاقلانه، موجب تخریب اعتماد به نفس کودکان می‌شود، که بر خودپنداره اثری مخرب دارد (لوینسون^۴ و همکاران، ۲۰۰۱).

شیوه‌های فرزندپروری

شیوه‌های فرزندپروری مجموعه‌ای از نگرش‌های تربیتی والدین نسبت به کودک است که منجر به ایجاد جو هیجانی می‌شود که در آن رفتارهای والدین بروز می‌یابد (دارلینگ^۵، ۱۹۹۹). ابعاد فرزندپروری در چارچوب روابط والد-کودک مورد بررسی می‌شود. تأثیر محیط خانواده بر رشد کودک اغلب به‌وسیله‌ی مشاهد‌ی تعامل والد-فرزند صورت می‌گیرد. در این مشاهدات ویژگی‌های رفتاری والدین از طریق چهار بعد ارزیابی می‌شود: کنترل، محبت کردن (عشق ورزیدن)، ارتباط برقرار کردن و واگذاری مسئولیت (دارلینگ و استینبرگ^۶، ۱۹۹۳).

کنترل به معنای داشتن قوانین و چارچوب‌ها و نظارت بر اجرای قوانین است. نکته‌ی مهم در این مورد، اتفاق نظر والدین در مورد قوانین و اجرای عملی قوانین از طرف هم پدر و هم مادر است.

محبت کردن لازمه‌ی رشد عاطفی کودک است و عدم وجود محبت در تعاملات والدین و فرزندان، موجب ایجاد مشکلات روحی و روانی می‌گردد و محبت بیش از حد باعث عدم رشد توانایی‌های فرزندان می‌شود. وقتی درخواست‌های والدین از

² Marsh & Craven

³ Vgughn

⁴ Levinson

⁵ Darling

⁶ Darling & Steinberg

فرزندانشان با گرمی و محبت همراه است، کودکان گرایش به همکاری دارند. در مقابل والدینی که با خصومت انضباط برقرار می‌کنند، امتناع و سرکشی را در فرزندانشان پرورش می‌دهند.

برقراری ارتباط که منظور ایجاد درک، فهم، تفاهم در تعاملات والد-کودک است؛ به عنوان مثال ارتباط باید صریح و آشکار و با جملاتی واضح باشد.

واگذاری مسئولیت که درحقیقت والدین برای اینکه در آینده، کودکان مسئولیت‌پذیری داشته باشند، باید متناسب با توانایی کودک به او مسئولیت بدهند که هم مسئولیت‌های فردی و هم جمعی را شامل می‌شود (وایتساید و بروان^۷، ۲۰۰۸).

به طور کلی، شیوه‌های فرزندپروری والدین یکی از مهم‌ترین عوامل در مشکلات رفتاری کودکان است. هم چنین سبک‌های فرزندپروری والدین تأثیر انکار ناپذیری بر عملکرد تحصیلی، عزت نفس، خودکارآمدی و سازگاری فرزندان آینده ی آنان دارد.

جمع بندی

متخصصان مختلف بر تاثیر مستقیم والدین بر شخصیت فرزندان تاکید کرده اند (نیسی و همکاران، ۱۳۸۰). به عنوان مثال؛ عشق و لیدینی قدرت پیش بینی در شخصیت و سازگاری روان شناختی فرزندان ایجاد می کند (شاهقلیان، ۱۳۸۸). آمادگی برای ایفای نقش جدید در زندگی، به ویژه نقش پدری و مادری، نیازمند نگرش‌های تربیتی موثر است که آن‌ها را در پیچ و خم لحظات رویارویی با فرزندان، یاری خوا هدمود. در این راستا، منظور از نگرش‌های تربیتی والدین، مجموعه‌ی الگوهای مربوط به سبک فرزندپروری و خودپنداره است که درون‌مایه‌های فراگیر و عمیقی هستند. آشنایی با این مفاهیم، زنان و مردانی را که خودشان را برای ایفای نقش والدینی آماده می‌کنند، برای پذیرش نقش‌های جدید، آماده تر خواهد نمود. درنهایت والدین، با قرار دادن کودکان در موقعیت‌های مختلف و به عهده گرفتن مسئولیت‌ها با توجه به ویژگی‌های رشدی کودکان زمینه‌ی رشد «خودپنداره‌ی قابل اعتماد بودن» کودکانشان را، فراهم می‌کنند.

منابع

- پورحسین، رضا؛ دادستان، پریخ؛ اژه‌ای، جواد؛ کیامنش، علی‌رضا (۱۳۸۵) بررسی تحولی خودپنداشت در کودکان ۶ تا ۱۲ ساله و رابطه آن با طبقه اجتماعی و جنس. مجله روان‌شناسی، سال ششم، شماره ۳، ۲۱۱-۲۲۶.
- شاهقلیان، مهناز. (۱۳۸۷). اثر عدم حضور پدر (بدلیل اشتغال) بر میزان اختلال‌های رفتاری دانش‌آموزان دبستانی. فصلنامه پژوهش در سلامت روان شناختی، دوره دوم، شماره ۱. ۳۶-۲۹
- نیسی، عبدالکاسم؛ نجاریان، بهمن؛ و پورفرجی، سیدفرج. (۱۳۸۰). مقایسه عملکرد تحصیلی، سلامت روانی و جسمانی دانش‌آموزان پسز فاقد و واجد پدر با توجه به نقش تعدیل‌کننده حمایت اجتماعی در پایه اول دبیرستان‌های شهرستان اهواز. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اهواز، سال هشتم، دوره سوم شماره ۴ و ۳، ۸۶-۶۷

⁷ Whiteside& Brown

- Darling, N., *Parenting style and its correlates*, ERICDigest.(۱۹۹۹)ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL. (ED 427896).
- Darling, N., & Steinberg, L.(۱۹۹۳). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
- Dunn, N., Shields, N., Taylor, N.F, & Dodd, K, J.(۲۰۰۹) .*Comparing the self-concept of children with cerebral palsy to the perceptions of their parents*. *Disability and Rehabilitation*. 31. 385 – 393.
- Levinson,JV,Sticker,G,Levinson HN(2001).Self-esteem in learning disabled children. Paper presented at the American Psychological Association,San Francisco, And CA.
- Marsh, HW&Craven, RG.(2000). Swimming in the school; expanding the scope of the big fish little pond effect conference, Sydney, AU: self-concept enhancement and learning facilitation research center. University of Western Sydney.
- Vgughn,S.,Elbaum,B.,Boardman,A.(2001).The social functioning of student with learning disabilities:Implication for inclusion.Except: *Spe Educ J*;9(1-2),47-65
- Whiteside, S. P., & Brown, A. M(2008). Exploring the utility of the Spence Children’s Anxiety Scale parent-and child-report from in a North American sample, *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 1440-1446.

کلمات کلیدی: نقش های والدینی. نگرش های تربیتی. خودپنداره. سبک
 فزرزندپروری. ارتباط موثر